

הנרות
האלו

שאנו
מדליקים
על הניסים...
...

הנרות האלו

סדר הדלקת נרות חנוכה

עם ביאורים וחידושים
ממרחן הגר"ח קניבסקי שליט"א
על תפילות ומזמורי החנוכה

מהדורה שניה עם הוספות
חנוכה - תשע"ה

ארגון "ארחות יושר"

ת.ד. 596 סניף רבי עקיבא בני-ברק
טל': 077-9230219 נייד: 052-7167812
פקס: 077-4230219

מוסדות, שיעורי תורה ופרטיים המעוניינים
להצטרף למסגרת לימוד המוסר היומי יפנו
בכתב לארגון "ארחות יושר"
בפקס או בטלפון

©
כל הזכויות שמורות

אין להעתיק, לשכפל, לצלם, לתרגם
חלק כלשהו מתוכן הספר, בין אם לשימוש
פנימי ו/או לשימוש מסחרי ללא אישור
מפורש מארגון "ארחות יושר".

עימוד, עיצוב והפקה:
אפקטיב

054-8485060 / 03-5796812

נדפס על נייר שאין בו חשש חילול שבת ח"ו

"הנרות הללו"

בהוצאת "ארחות יושר"
מיסודו והכוונתו של מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א.

(חלק מהתפילות המופיעות בחוברת זו הועתקו מסידור "שיח תפילה",
תודתנו נתונה לידידינו הר"ר יעקב חלופסקי שליט"א על טובת העין שנהג בנו)

הקדמה

להדליק נר של חנוכה

באים אנו להודות ולהלל לבורא יתברך שמו, על הנסים ועל הנפלאות ועל הישועות, שבכל יום עמנו, זכות גדולה נפלה בחלקינו, שרבינו הגדול שר התורה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, מאיר פניו אלינו תמיד, והאחרון הגדיל כאשר זיכנו מכתבי תורתו הנפלאים, ממה שכתב אשתקד על תפילת "על הניסים" לחנוכה, ועל הזמר "מעוז צור", ומה שהוסיף השנה על "הנרות הללו" ו"מזמור שיר" ונתנם לנו כדי להוציאם לאור עולם, לזכות את הרבים בפנינים יקרים ניצוצי אור מאירים כספירים, ועוד הוסיף לנו ממה שכתב בפנקסו, הנהגות והוראות ממרן בעל החזון איש זצוק"ל לחנוכה. יאריך ה' ימיו בבריאות גופא ונהורא מעליא, ונזכה ללכת לאורו עד ביאת גוא"צ בב"א.

מאחר וכידוע רבנו שליט"א מקצר מאד בדבריו, ואנו חלושי מדע נבוכים לפעמים להבין כוונתו, ביקשתי מאאמו"ר הגאון רבי אברהם ישעיהו שליט"א שיבאר את דברי רבנו שליט"א כדי לקרב הדברים להבנתינו, והוספנום בכל קטע בסוגריים מרובעות, יישר כחו ויתברך בכל הברכות האמורות בתורה.

בצאתינו אנו תפילה להקב"ה הראינו נפלאות כמו שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ונזכה לאור חדש על ציון תאיר ומלאה הארץ דעה את ה', אמון כי"ר.

אריה קניבסקי
"ארחות יושר"

הַלְכוֹת הַדִּלְקַת נֵרוֹת חֲנוּכָּה

הוראות והנהגות ממרן בעל "החזון איש" זצוק"ל לחנוכה
שנכתבו ע"י רבנו שר התורה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

- א.** להדליק נר שלחנפה בפתח אחת (כד' מהרש"ל במ"ב סי' תרע"ו סק"א).
- ב.** זמן הדלקת נר חנכה עשרים מינוט אחר השקיעה (ודעת הגר"א עם השקיעה כמ"ש מ"ב ס' תרע"ב סק"א, אך כנראה כדי שלא יהא שרגא בטיהרא איחרו קצת, ובמעשה רב ותוס' מעש"ר איתא שהדליקו אחר השקיעה קודם צאה"כ).
- ג.** הדליק במרפסת והניח בצד שמאל של הפתח הפתוח מהמרפסת לבית מבחוץ (ולא היה למרפסת פתח לחוץ) והתחיל תמיד בנר הסמוך לפתח פדעת הגר"א (במ"ב סי' תרע"ו סק"ט ועי' שעה"צ סקי"ד).
- ד.** בדיקה הקודמת היה מדליק בחלון ששם היה יותר פרסומי נסא. ושמעתי שהיה מתחיל משמאל לימין (אף אפשר שזה היה בבית הפנסת שלו ששם יש עוד טעם להתחיל מנר הסמוך לארון הקדש עי' מ"ב סי' תרע"א סקמ"ג. ועי' מ"ב סי' תרע"ו סקי"ג דבמדליק בחלון ידליק משמאל לימין).
- ה.** הדליק בשמן זית והעידו שהיה מהבהב הפתילות לפני שהדליק (עי' או"ח סי'

רס"ד ס"ט) (ועי' סי' תרע"ג מ"ב סקל"א).

- ו.** העידו שצויה לעשות פתילות עבות (ועי' תנא דבי אליהו פ"ט שזה כבוד המצוה. ועי' מ"ב סי' תר"י סקי"א) ולא היה מחליף לא הפתילות ולא השמן בשאר לילות (עי' סי' תרע"ג ס"ד ובד"מ שם).
- ז.** העידו שבמנוחה שלו לא היה מרחק אצבע בין נר לנר (עי' מ"ב סי' תרע"א סקי"ח. ועמש"כ בשונה הלכות שם דין ח').
- ח.** אין להדליק בזמנו על פתח החצר (דחצירות שבזמנינו כמבואות כמ"ש בחזו"א סי' ס"ה סקנ"ב וסי' צ' סקכ"ג, ועי' חזו"א סי' ק"י סקי"ט וביו"ד סי' קס"ח סק"ו), וגם מי שדר למעלה לא ידליק למטה בפתח המדרגות, דמדרגות שלנו גם כן אין להם דין חצר (כן אמר לי כמדומה וכן שמעתי בשמו).
- ט.** בפתים הנהוגים היום דהדלת החיצון הוא של כל השכנים, יש להדליק בפתח או בחלון לחצר אם אין חלון לרשות הרבים.
- י.** כמקדמה שדעתו היה שבנים לא ידליקו בפני עצמם (דכוונת הרמב"ם כמ"ש בתשו' גליא מסכת הל' חנוכה ולא כרמ"א סי' תרע"א ס"ב כן אמרו בשמו).
- יא.** יכול לזכות חלק בשמן במתנה ואין צריך פרוטה (וכ"ה במ"ב סי' תרע"ז סק"ג).
- יב.** בני הישיבות צריכים להדליק נר חנפה בחדר האכל בברכה ובחדר השנה

ז. בלא בְּרָכָה (עי' סי' תרע"ז ס"א ובמ"ב ועי' סי' ש"ע ס"ה ובשונה הלכות שם), אָךְ מוּטָב שְׂיֵאָכְלוּ בְּחֻדְרֵי לְפָחוֹת ב' פְּעָמִים בְּיוֹם וַיְבָרְכוּ שָׁם. (ומ"מ ישתתפו ג"כ בחדר האוכל כיון שאוכלים שם פעם אחת, כן הורה לי, ועי' רבנו יונתן ר"פ כיצד משתתפים במתני' ד"ה וכמה שיעורו כו'. דכיון שיש לו שם שיעור סעודת לילה וסעודת יום נראה לכל שעקר דירתו מן העיר ושובת שם במקום סעודה).

יג. בְּן יְשִׁיבָה הַנוֹסֵעַ לְשַׁבַּת חֲנֻכָּה לְבֵיתוֹ יְדַלֵּיק גַּר חֲנֻכָּה בְּבֵיתוֹ בְּלֵיל שַׁבַּת אִף שֶׁמִּגִּיעַ שָׁם סְמוּךְ לְעָרָב. (ומפּל מְקוּם יִשְׁתַּתֵּף גַּם בְּיְשִׁיבָה) וּבְמוֹצָאֵי שַׁבַּת שְׁחוֹזֵר לְיְשִׁיבָה חַיֵּב לְהַדְלִיק בְּיְשִׁיבָה, וְאִף אִם אוֹכֵל מְלוּוֶה מְלַכָּה בְּבֵיתוֹ (עי' בה"ל סי' תרע"ז ד"ה במקום. ועי' מש"כ בטעמא דקרא עיני חנוכה (פ' מקץ) דבמדליק בחלון לא שייך חשד).

יד. נְשׂוּי הַנוֹסֵעַ לְחֻמּוֹ לְשַׁבַּת חֲנֻכָּה יִבְקֶשׁ מֵאַחַר שִׁדְלִיק גַּר חֲנֻכָּה בְּבֵיתוֹ גַּם כֵּן, בְּלֹא בְּרָכָה מִפְּנֵי מְדֵאֵית הָעֵין (עי' סי' תרע"א ס"ח ועי' סי' תרע"ז ס"א בבה"ל ד"ה במקום וצע"ק).

טו. אַחֲרֵי הַחֲנֻכָּה שֶׁהֵיטִי הוֹלֵךְ לֵאכֹל לְבֵית אֲמוֹ"ר ז"ל בְּשַׁבַּת וְחוֹזֵר לְבֵיתוֹ לִישׁוֹן כְּמֻדְמָה שֶׁהוֹרָה לִי לְהַדְלִיק בְּבֵיתוֹ בְּלֵי בְּרָכָה כִּי עָקַר הַחַיִּיב בְּמִקוּם שְׂאוּכְלִים (וְאַצֵּל אֲמוֹ"ר ז"ל הַשְּׁתַּתְּפֵתִי וְשִׁמְעֵתִי הַבְּרָכוֹת).

טז. הַעֵידוּ שֶׁאֲמַר הַגְּרוֹת הִלְלוּ אַחַר הַדְּלָקַת כָּל הַגְּרוֹת (כמנהג שהביא במ"ב סי' תרע"ו סק"ח בשם פמ"ג).

יז. כְּשֶׁעָבַר חֲצֵי שְׁעָה אַחֲרֵי צֵאת הַפּוֹכְבִּים הָיָה מְכַבֵּה הַגְּרוֹת, חוּץ מֵהַלֵּילָה הָאֲחֵרוֹן שֶׁהָיוּ דוֹלְקִים עַד הַסּוּף (ועי' סי' תרע"ב ס"ד סק"ו וסי' תרע"ז ס"ב וכ"כ בעה"ש סי' תרע"ב ס"ט שנהגו לכבות).

יח. בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת חֲנֻכָּה הָיוּ מְזַדְרָזִין בְּתַפְלַת עַרְבֵית וּמְקַדְמִין קִצַּת (יֹתֵר מְכַל מוֹצָאֵי שַׁבַּת שֶׁהָיָה מֵאַחַר קִצַּת יוֹתֵר). גַּם לֹא אָמְרוּ וַיִּתֵּן לָהּ שְׁלֵא לְאַחַר זְמַן הַדְּלָקָה (וכ"ה במעש"ר סי' רל"ז).

יט. הַבְּדִיל (בְּזְמַן הָאֲחֵרוֹן) בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת לְפָנֵי הַדְּלָקַת גַּר חֲנֻכָּה (וכדעת הט"ז במ"ב סי' תרפ"א סק"ג) אֶבֶל בְּבֵית הַכְּנֻסֶת שְׁלוֹ הַדְּלִיקוֹ לְפָנֵי "עֲלִינוּ" (וע"ש במ"ב סוף הסימן).

סדר הדלקת נרות הנופה

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו
וצונו להדליק נר של חנכה:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. שעשה נסים לאבותינו
בימים ההם בזמן הזה:

בערב הראשון מוסיפים:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. שהחיינו וקיימנו והגיענו
לזמן הזה:

נוסח הנרות הללו עפ"י ל"ו תיבות:

הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים ועל הנפלאות ועל
התשועות שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים.
וכל שמנת ימי חנכה. הנרות הללו קדש ואין לנו רשות להשתמש
בהן אלא לראותם בלבד כדי להודות לשמך על נסיה ועל
נפלאותיה ועל ישועתך:

מעוז צור ישועתי. לך נאה לשבת. תפוך בית תפלתני. ושם תודה
נזפת. לעת תכין מטבת. מצר המנפת. אז אנמור. בשיר מזמור.
חנפת המזבח:

ךעות שבעה נפשי. כיגוך כחי בלה. תני מררו בקושי. בשעבוד מלכות עגלה.
וכידו הגדולה. הוציא את הסגלה. חיל פרעה. וכל זרעו. ירדו כאבן במצולה:

ךביר קדשו הביאני. וגם שם לא שקטתי. וכא נוגש והגלני. מי זרים עבדתי.
ויין רעל מסכתי. כמעט שעברתי. קץ כבל. זרבבל. לקץ שבעים נושעתי:

ךרות קומת ברוש, בקש. אנני בן המדתא. ונהניתה לו לפח ולמוקש ונאותו
נשבתה. ראש ימיני נשאת. ואויב שמו מחית. רב בניו. וקניניו. על העץ
תלית:

יונים נקבצו עלי. אזי בימי השמנים. ופרצו חומות מגדלי. וטמאו כל
השמנים. ומנותר קנקנים. נעשה גם לישושנים. בני בינה. ימי שמונה. קבעו
שיר ורננים:

ךשוף זרוע קדשך. וקרב קין הישועה. נקם נקמת דם עבדיך. מאמה הרשעה.
כי ארכה לנו הישועה. ואין קין לימי הרעה. דחה אדמון. בצל צלמון. הקם
לנו רועה שבעה:

הנרות הללו

ביאורים וחידושים שכתב

רבנו שר התורה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

על תפילת "על הניסים" וזמר "מעוז צור"

וכן מה שהוסיף השנה על "הנרות הללו" ו"מזמור שיר"

הרואים אור לראשונה בס"ד.

הנרות הללו

נוסח הנרות הללו ע"פ ל"ו תיבות

נוסח הנרות הללו, תיקנו חז"ל לאומרו בשעת הדלקת נרות חנוכה, הובא במסכת סופרים (פרק כ' הלכה ו'), וכן פסק הרא"ש בפרק במה מדליקין (הלכה ח') לאומרו אחר הברכות, וסיים, "ושמעתי שרבנו מאיר ז"ל [הוא רבו מהר"ם מרוטנבורג ז"ל] היה אומר אותו", וכן הובא במרדכי שם, והמהרש"ל בתשובותיו סי' פ"ה כתב דבנוסח הנרות הללו יש שלושים ושש תיבות נגד הנרות של חנוכה מלבד אלו שני תיבות "הנרות הללו", כלומר, הנרות הללו הם שלושים ושש, עכ"ל, והובא במ"ב סי' תרע"ו סק"ח, ובפמ"ג כתב דגם תיבות הנרות הללו שכתוב אח"כ גם הם אינם בכלל, ובמ"א הוסיף דבתיבות "הנרות הללו" יש ח' אותיות כמנין הנרות, וביאר במחצית השקל דהח' אותיות הם בלי האות ה"א של הנרות, ורבנו מרן שליט"א הביא בכתביו כי מרן החזו"א זצ"ל היה אומר הנרות הללו לאחר הדלקת כל הנרות, כדעת הפמ"ג.

לתועלת הלומדים

הביאורים והחידושים שכתב רבנו שליט"א, הדפסנום באותיות מודגשות, ובכל קטע, היכן שראינו מקום לבאר דבריו הקצרים, הוספנו ביאור בסוגריים, והדפסנום באותיות רגילות.

מאחר ורבנו שליט"א כתב כעת רק על מה שלא הדפיס כבר בספרו טעמא דקרא, ראינו לנכון להעתיק מספרו את מה ששייך לענינינו, כדי להוציא דבר מושלם ומתוקן, וציינו בסוף כל קטע מה שנעתק מהספר טעמא דקרא.

**הַנְּרוֹת הַלְלוּ אֲנֵנו מִדְּלִיקוֹן,
עַל הַנְּסִים, וְעַל הַנִּפְלְאוֹת,
וְעַל הַהֲשֻׁעוֹת וְעַל הַהִנְחָמוֹת**

הנרות הללו. הול"ל
האלו למה הללו, אלא
הללו לשון הלל שע"י
הנרות אנו מהללים
ומשבחים להקב"ה.

אנו מדליקין. הול"ל אנחנו מהו לשון אנו שהוא לשון אנינות, וי"ל דהכי קאמר, אע"פ שאנחנו באנינות מכל הצרות שעוברים עלינו מכל הרשעים, בכ"ז אנו משבחים ומפארים ומעריצים.

על הניסים. וכי על הניסים מדליקין, הול"ל לזכר הניסים, וי"ל דה"ק על אף כל הניסים שהיו בגלל הצרות, בכל זאת זכינו להדליק הנרות ולקיים המצוה.

ועל הנפלאות. מה החילוק בין ניסים לנפלאות, וי"ל דניסים נראה לכל שהוא נס, [כמפורש בקרא עשה לך שרף ושים אותו על נס, מבואר שנס הוא נראה לכל, וכמש"כ רש"י והרמב"ן שם], אבל נפלאות, בעינינו הם נפלאות, [וכמבואר בתהלים קי"ח, מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו], אבל כל העולם אינם מכירים שזה פלא.

ועל התשועות. מה החילוק בין ישועות לתשועות, אלא ישועות הם תחילת הישועה כמו היו"ד [שהוא בתחילת האותיות כי הוא בראש האל"ף כידוע, וכן היו"ד הוא בתחילת שם הוי"ה, והוא מורה על ההתחלות], ותשועות הם סוף הישועה כמו התי"ו שהוא בסוף האותיות.

ועל הנחמות. מה שייך להודות על הנחמות, והרי הנחמה עצמה היא ההודיה, אלא אנו מודים על מה שזכינו להאריך ימים ולהתנחם כל השנים.

ועל המלחמות.
מה שייך להודות על
המלחמות שהיו לנו רק
צרות מהם, אלא הכוונה,
שעשית לאבותינו והם
פטרנו אותנו מכל הצרות

ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים
ההם בזמן הזה על ידי כהניך הקדושים. וכל
שמונת ימי חנכה. הנרות הללו קדש הם, ואין
לנו רשות להשתמש בהם, אלא לראותם

האלו, ואנחנו [הדלקנו נרות] בשלוח בבית המקדש, [וכן לעתיד לבא נדליק הנרות בבית המקדש במהרה בימינו אמן].

בימים ההם. למה עלינו להודות על מה שהיה בימים שעברו, וקאמר **בזמן הזה**, שע"ז הגענו לזמן הזה שאנו ששים ושמחים בימי החנוכה, וזוכים לדורות.

על ידי כהניך. מה נ"מ אם הנס היה ע"י כהנים או ע"י ישראל, אלא דעי"ז שבאה התשועה ע"י הכהנים אנו מבינים למה בחר הקב"ה בהם לכהנים לשרתו, כי הם קדושים וראויים לכך, [שהרי ראינו שנלחמו לבדם בכח קדושתם, ביוונים, ונצחום], וזהו שאמר **הקדושים**.

וכל שמונת ימי חנוכה. וקשה וכי רק שמונת הימים ולא הלילות, ע"ז קאמר, **הנרות הללו קדש הם**, ובקדשים אין שום נ"מ בין יום ללילה, דכל המעל"ע נקרא יום, [וכמבואר בחולין דף פ"ג ע"א דבכל התורה כולה היום הולך אחר הלילה, ובקדשים הלילה הולך אחר היום, ופירש"י ז"ל, דכתיב ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר אלמא לילה שלאחריו קרי יום קרבנו עד הבוקר. חזינן דבקדשים גם הלילה נקרא יום, וזהו כוונת רבנו כאן].

ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד. ומבאר למה אסרו חכמים להשתמש

בְּלֶבֶד. בְּדֵי לְהוֹדוֹת וְלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל עַל
נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעָתֶךָ:

ולהלל לשמך הגדול, ולא בשביל השתמשות.

בהם, וקאמר, כדי
להודות ולהלל לשמך
הגדול, כדי שיזכרו שכל
הנרות נעשו רק להודות

על נסֶיךָ. וא"ת למה צריך לפרסם הנסים, וי"ל כדי להודות לך על נפלאותיך שזכינו להם, ולמה באמת זכינו להם וכי אנו ראויים, וקאמר ועל ישועתך, דבאמת אין אנחנו ראויים, אלא הקב"ה רצה להראות לנו נפלאותיו שאע"פ שאין אנחנו ראויים מ"מ עושה לנו נפלאות, וזה מביא לידי יראת שמים, [והא דקאמר ישועתך, ולא קאמר תשועתך כמו שאמר לעיל, דכאן אנו מבקשים על ישועות העתידות שיתחיל להראותנו ישועותיו בביאת הגואל, ובבנין בית הבחירה במהרה בימינו אמן כ"ר].

עַל הַנְּסִים וְעַל הַפְּרָקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל
הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמַּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ
לְאַבְרָהָם בְּיָמָיו הַהֵם בְּזְמַן הַזֶּה:

על הנסים ועל הפורקן.
לכא' בחנוכה הו"ל למימר
על הפורקן ועל הנסים
שהרי תחלה הי' הפורקן
ואח"כ נכנסו להיכל

לחפש ומצאו שמן ונעשה בו נס, וי"ל שכל הפורקן הי' בשביל הנסים שיכלו לתקן ולברך ויתפרסם הנס לכן הקדים על הנסים.

על הנסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות (יש מוסיפין ועל הנחמות), ולכא' הסדר ממש להיפך שתחלה היו המלחמות ואח"כ התשועות ואח"כ הגבורות ואח"כ הפורקן ואח"כ הנסים שמצאו השמן והספיק ח' ימים, וי"ל דנקט סוף מעשה במחשבה תחלה כי הכל התגלגל כדי שיבואו ימי החנוכה.

[כי עיקר הכל הוא ההודאה להקב"ה ופרסום הנס].

על הנסים ועל הפורקן וכו' ועל המלחמות, צ"ב דבשלמא על הניצחון שייך הודאה, אבל מהי ההודאה על המלחמות. ויש לבאר, דזו הודאה להשי"ת שניהל והנהיג את המלחמה כדאיתא בע"ז ב' ב' מלחמות אני עשיתי שנאמר ה' איש מלחמה. ועו"ל דכיון שהיו כאן מעטים כנגד רבים הרי שעצם הדבר שייצאו למלחמה היה כבר נס כשלעצמו דבדרך הטבע לא היה שייך כלל שייצאו להלחם עמהם וזוהי ההודאה שהשי"ת נתן בדעתם שאעפ"כ יצאו להלחם עמהם. וכמו"כ בפורים נקהלו היהודים שהיו מעטים נגד גוים רבים ואעפ"כ איש לא עמד בפניהם כי נפל פחדם עליהם כדאיתא במגילת אסתר. (נדפס בטעמא דקרא)

**בְּיָמֵי מַתְתִּיָּהוּ בֶן יוֹחָנָן כָּהֵן גָּדוֹל
חֲשֵׁמוֹנָאִי וּבְנָיו. כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת**

**בְּיָמֵי מַתְתִּיָּהוּ בֶן יוֹחָנָן
כַּהֲ"ג. לְכֹאוּ מָה רָאוּ
לְהַזְכִּיר כָּאן אֶת יוֹחָנָן
כַּהֲ"ג שֶׁלְבִסּוֹף נַעֲשֶׂה**

צדוקי כמ"ש ברכות כ"ט א' וי"ל להראות לנו שנתקיים מש"כ בתורה לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות, ועוד דאין הקב"ה מקפח שכר כל ברי' שבשכר שהי' יוחנן כה"ג, כהן גדול כל ימיו, אע"פ שבסוף אבד שכרו, אין הקב"ה מקפח מה שעשה כל ימיו, וזכה ובנו מתתיהו עשה נס חנוכה.

**חֲשֵׁמוֹנָאִי וּבְנָיו. לְכֹאוּ כְּתִיב אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְיוֹם א' וְאִפִּי' הַגּוֹיִם מִבְּנֵי שְׂאֵי
לַעֲשׂוֹת אַכְזָרִיּוֹת כְּזוֹ וְאִיךְ לְקַחֲוֹם, וְי"ל שֶׁחֲשַׁבּוּ כִּיּוֹן שֶׁהֵם עֲצֻמָּם בְּאוֹ בּוֹדָאִי נִיחָא לְהוּ וְאִין אֲדָם
מִשִּׁים עֲצֻמוֹ רִשְׁעִי, וְלִכְּן נַעֲנִשׁוּ שֶׁהִי' לָהֶם לְהַבִּין וְלֹא לְגַזּוֹר גְּזֵרָה רַעִיָּה זֹ.**

[רבנו שליט"א מבאר, דהיתה טענה גדולה על היוונים הרשעים איך נלחמו עם מתתיהו ובניו ורצו להרגם, הרי גם הגויים מבינים שאין להרוג אב ובניו ביום אחד, ואף שהם יכולים לטעון כי מתתיהו ובניו הזמינו בעצמן הדבר, שהרי באו מעצמן להלחם נגדם, ומסתמא יודעים שבמלחמה מותר כהאי גוונא, דהרי אין אדם עושה עצמו רשע, אעפ"כ הי' להם להבין שלא היתה שום ברירה לחשמונאים, ולא מרצונם יצאו למלחמה זאת אלא שלא היו אחרים שהיו מוכנים לכך, ולכך נענשו גם על זה].

**כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יוֹן. צ"ע דִּיּוֹן אִין לָהֶם מַלְכוּת כְּדֹאִי בַע"ז י' א', וְצ"ל דֶּהֲשֵׁרָה שֶׁלָּהֶם
נִקְרָאת מַלְכוּת, אֲבָל קִשָּׁה לְמָה חו"ל קְרָאוּה מַלְכוּת וְצ"ל לְהֵרָאוֹת שֶׁאֵע"פ שֶׁעוֹשִׂין עֲצֻמָּן
כְּמַלְכוּת סוֹפֵן לְבַטְלָה.**

**יּוֹן הַרְשָׁעָה עַל עַמּוֹךְ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחֵם
בְּכָל הָעוֹלָם כְּמַבּוֹאֵר
בְּמַגִּילַת חֲנוּכָה, אֵעֵפ"כ לֹא הָיוּ מַלְכוּת אֲמִיתִית, וְסוֹפֵן נֹאבְדוּ כְּכָל הַגּוֹיִים].**

**יּוֹן הַרְשָׁעָה. יל"ע למה קראה הרשעה יותר מכל האומות ששעבדו את ישראל, וי"ל שכולם
עמדו על גופן אבל הם עמדו על נשמתן להשכיחם מתורתך וזהו הרשעות הכי גדולה ימחה
שמים ויאבד זכרם.**

[וכמובא במגילת אנטיכוס, ומדרש מעשה חנוכה, ומדרש מעשה יהודית, רשעותם הנוראה של היוונים שנלחמו נגד קיום התורה והמצוות].

**עַל עַמּוֹךְ יִשְׂרָאֵל. כָּל הַגּוֹיִים נִלְחָמוּ בָהֶם לְפִי שְׂאִינִם כְּמוֹתֵם, אֲבָל הַיּוֹנִיִּים הַרְשָׁעִים נִלְחָמוּ
בָהֶם עַל שֶׁהֵם צְדִיקִים וְהֵם רִשְׁעִים, וְלִכְּךָ מִיתַתֶּם הֵיטָה מִשׁוֹנָה כְּמִיתַת שְׂקָצִים וְרַמְשִׁים.**

[ר"ל, דכל מלחמות הגויים על ישראל הוא מפני שישראל שונים מהם ומרחקים עצמן מהם, ככתוב במגילת אסתר ודתייהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים, וכמבואר שם בתרגום שני, אבל היוונים ידעו כי תורת ישראל היא החשובה מכולם כמבואר בגמ' ע"ז ח' ע"ב אינך וספר תורה יעשה אינך בסיס לס"ת, ולכך נלחמו עם ישראל כי רצו לבטלם מהתורה והמצוות, כדי שהם יהיו יותר חשובים מישראל ח"ו, ולכך הרגום והשמידום במיתות משונות כמבואר במדרשי חנוכה, מהם שרפו מהם תלו ומהם רמסו עיי"ש].

**לְהַשְׁכִּיחֵם תּוֹרַתְךָ. וְא"כ נִלְחָמוּ בְּתוֹרָה, וְלִכְּן מִיתַתֶּם הֵיטָה כְּבַהֲמָה וְכַחֲתִית הָאָרֶץ וְכַנ"ל.
לְהַשְׁכִּיחֵם תּוֹרַתְךָ. בְּמָה שְׁטִימָאוּ כָּל הַשְּׂמִינִים וְלֹא יוֹכְלוּ לְאֲכַלְם בְּטַהֲרָה וְהֵם הָיוּ אוֹכְלִין**

הַתּוֹרָה וְלֹהֲעֵבְרִים מַחְקֵי רִצּוֹנָךְ: | חולין על טהרת הקודש
 ושמן זית גורם זכרון
 כמ"ש בהוריות י"ג ב' וזהו להשכיחם תורתך. ולהעבירם מחוקי רצונך, שיהיו מוכרחים להקריב
 בטומאה אם אין טהרה שטומאה דחוייה בציבור. (נדפס בטעמא דקרא)

ולהעבירם מחקי רצונך. כי רק החוקים ה' איכפת להם כי אינם מבינים אותם לכן נתנום ביד
 מיתה משונה שג"כ אינה מובנת למה מגיע להם, מדה כנגד מדה.

[רבנו שליט"א מבאר, למה נקט חוקי רצונך ולא אמר להעבירם ממצותיך, כי החוקים
 הם המצוות שאינם מובנות לנו והשטן משיב עליהם כמבואר בחז"ל בכמה מקומות,
 והיוונים היו מחשיבים עצמן חכמים כדאיתא בגמ' בכורות ח' ע"ב במעשה דחכמי אתונא
 עיי"ש, ולא יכלו לסבול שמקיימים מצוות שאינם מובנים להם, ולכן נלחמו על כל התורה
 והמצוות, ונענשו גם באופן שאינו מובן כלל שה' בני חשמונאי הרגו אלפים ורבבות מהם
 וניצחום].

ולהעבירם מחקי רצונך. עיקר שנאתם ה' למה אנו עושים חוקים שאין מובן
 טעמם וחושבים שכוונתנו להרגיזם בזה שאיננו מפחדים מהם כלל ולא איכפת לנו מה
 שיחשבו.

[כי הם חשבו שאנו עושים מצוות כאלו שאין להם מובן כלל בשכל, והכל רק כדי להרגיזם
 ולהראות להם שאיננו מפחדים מהם וזה הרגיזם מאד].

מחקי רצונך. אין יכולים לסבור ששומעים לרצונך שרצית לעשות חוקים שאין מובנים כדי
 להרגיזם שעושין הכל להיפך מהם, ומטעם זה באמת אנו עושים כן להראות שדווקא מפני

כך אנו רוצים וגירא בעינא
 דשטנא.

וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עֲמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת

[היוונים לא היו מסוגלים להבין שאנו מקיימים מצוות שאין להם מובן בשכל אנושי,
 רק משום שכך ציוה הקב"ה, וחשבו שלא יתכן שהקב"ה ציוה אותנו לעשות כך רק
 כדי להתרחק ולהיות שונים מהם, ולא ידעו ולא יבינו שבאמת ישנם מצוות שזהו טעמן
 וסיבתן].

ואתה ברחמיך הרבים. כמו שהם רצו להרגם מתוך קנאה, ברעתם הרבה, כנגד זה עמדת
 עלינו ברחמיך הרבים, והושעתנו מכל אויבינו.

[ר"ל, דכנגד רעתם הרבה, נהגת עמנו ברחמך הרבים להושיענו]

עמדת להם בעת צרתם. הם המתינו לעם חלש מהם שיתרושו מן המצוות כמ"ש בב"ר
 פצ"א ה"ה עני אין לו פנים להראות פניו, ולכן המתין הקב"ה להענישם עד מפלתם לגמרי כדי
 שתרבה מכתן.

[ר"ל, דהיוונים ברשעתם הגדולה גזרו גזירות אחר גזירות, להחליש את העם מן
 המצוות, וחשבו כי בדרך זה יוכלו לבטל מהם את כל יהדותם ח"ו, כי כשיתרושו
 מן המצוות לא יהיה להם פנים להראות את עצמם מקיימים מצוות, ולכך המתין
 להם הקב"ה מלהענישם, עד שאספו את כל אנשיהם לבוא להלחם, כמובא במגילת
 אנטיכוס שאסף את כל מלכי העמים ואת כל חילם ויבא להלחם בירושלים,
 ואז היתה מפלתם שלמה ע"י בני חשמונאי, והיתה מכתם מכה גדולה מאד,
 להשמידם לגמרי].

צָרְתָם. רִבְתָּ אֶת רִיבָם. דִּנְתָּ אֶת דֵּינָם. נִקְמָתָ

רבת את ריבם. רוב
המריבות מפני הגאווה

וכמ"ש בב"ב ט"ז ב' מריבה באה לעולם מפני שהחל האדם לרוב וכ"א חושב שהוא חשוב מחבירו, ומקנאו, ולכן הקב"ה רב את ריבם, להראותם, איזה טובה עושה להם בזה.

[ר"ל, היות רוב המריבות באות מצד הגאווה והקנאה, כדאיתא בגמ', א"כ אין להקב"ה שייכות בריבות בני האדם, וכאן רב הקב"ה את ריב בני ישראל, כדי להראות להם כמה טובה משפיע עליהם בזה שהוא רב את ריבם, וזהו השבח הגדול שאנו אומרים רבת את ריבם].

דנת את דינם. קרוב פסול לדין בין לטובתם בין לרעתם, דחיישי' לאהבה תחת שנאה ולשנאה תחת אהבה, ונהפוך הוא, ולכן גם הקב"ה דן את דינינו ועדינו, להראות שאין כאן מקום חשד.

[ר"ל, מה שקרוב פסול לדון הוא משום דחוששים שהקרבה משפיעה עליו לטוב או לרע, אבל האמת הוא שפעמים שאין הקרבה משפיעה כלל על הדיין, ולכך הקב"ה דן את דינינו, אע"פ שהוא אוהבינו ובעדינו, כדי להראות לעולם שאין כאן מקום לחשוד, כי הקב"ה דיין אמת, וחותרמו אמת].

נקמת את נקמתם. משמע דמלבד עצם הנצחון במלחמה עוד עשו נקמה מיוחדת ביוונים, ויל"פ דהכונה היא להא דאיתא בתענית י"ח ב' ניקנור אחד מאפרכי יוונים היה ובכל יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים ואומר אימתי תפול בידי וארמסנה וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום קצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים ואמרו פה שהיה מדבר

בגאווה וידים שהיו מניפות
על ירושלים תעשה בהם

אֶת נִקְמָתָם. מִסִּרְתָּ גְבוּרִים כִּיד חֲלָשִׁים.

נקמה, וזהו נקמת את נקמתם. (נדפס בטעמא דקרא)

מסרת גבורים כיד חלשים ורבים כיד מעטים וטמאים כיד טהורים ורשעים כיד צדיקים וזדים כיד עוסקי תורתך. חשיב כאן ה' דברים וי"ל דכולהו לא זו אף זו, בתחלה חשיב גבורים כיד חלשים שהיא רבותא גדולה כמ"ש כ המבליג שוד על עז (עמש"כ בפ' דברים ד"ה גבי עז), אח"כ חשיב רבותא יותר רבים כיד מעטים שאז אפי' אם המעטים הם גבורים היו הרבים מנצחים כמ"ש חושי הארכי לאבשלום (ש"ב י"ז) אתה ידעת את אביך ואת אנשיו כי גבורים המה ומרי נפש המה כדוב שכול בשדה ואביך איש מלחמה וגו' האסף אליך כל ישראל מדין ועד באר שבע כחול אשר על הים לרוב וגו' ונחנו עליו כאשר יפול הטל על האדמה ולא נותר בו ובכל האנשים אשר אתו גם אחד, אח"כ חשיב רבותא יותר וטמאים כיד טהורים שאין יכולין כלל להורגן בחרב שלא יטמאו ואין יכולין אלא לזרוק עליהן חצים מרחוק כמ"ש בניזיר ד' ב' גבי שמשון, ואח"כ חשיב רבותא טפי רשעים כיד צדיקים שידוע שהרשע מנצח כמ"ש בתענית ט"ז א' צדיק ורשע מי נדחה מפני מי הוי אומר צדיק מפני רשע ובתמיד ל"ב א' שטנא נצח פירש"י שהשטן תמיד מנצח דהיינו הרשעים, אח"כ אמר הרבותא הגדולה מכולן זדים כיד עוסקי תורתך שהם אנשים שאין יודעים כלל להלחם רק כל ידיעתם לעסוק בתורה והם נצחו את הזדים. [ולקמן בסמוך כתבנו בע"א]. (נדפס בטעמא דקרא)

מסרת גבורים כיד חלשים ורבים כיד מעטים וטמאים כיד טהורים ורשעים כיד צדיקים וזדים כיד עוסקי תורתך. והנה התינוח בכולהו איכא נס גיבורים כיד חלשים ורבים כיד מעטים, ואף רשעים כיד צדיקים וזדים כיד עוסקי תורתך נס הוא שבדר"כ תלמידי חכמים חלשים הם כמבואר בנדרים מ"ט ב' כמאן מצלינן האידינא אקצירי ומריעי, ובסנהדרין כ"ו ב'

וְרַבִּים בְּיַד מַעֲטִים. וְטַמְאִים בְּיַד טְהוּרִים. וְרַשָּׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים. וְזָרִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתָךְ. וְלֶךְ עֲשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ. וְלַעֲמֻךָ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפְרָקָן בְּהִיּוֹם הַזֶּה: וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בְנֵיךָ לְדַבֵּר בִּירְתֶךָ.

שהתורה מתשת כוחו של אדם, אבל טמאים ביד טהורים איזה נס איכא בזה. ונראה עפ"מ דתנן בזבים ספ"ג הטהור מכה את הטמא, טהור [שבגדיו טהורים מטומאת מדרס],

הטמא מכה את הטהור, טמא [בגדיו טמאים טומאת מדרס] שאם ימשך הטהור הרי הטמא נופל [ולכן חשיב כמו שהמכה הטמא נשען על הטהור ובגדיו טמאים גם טומאת מדרס] וי"ל דזה גופא הנס שהטהורים לא הוכו ע"י הטמאים ונשארו טהורים וזהו טמאים ביד טהורים. [ועמש"כ לעיל בסמוך]. (נדפס בטעמא דקרא)

וְלֶךְ עֲשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ. הנה בנחמיה (ט' י') לגבי יצ"מ כתיב ותתן אותות ומופתים בפרעה ובכל עבדיו וגו' ותעש לך שם כהיום הזה, אבל כאן בחנוכה תיקנו לומר שם גדול וקדוש, ויל"פ הטעם דאיתא במדרש חנוכה (מובא באו"מ עמוד קצ"ג) והיו ישראל עומדים בתפילה ואמרו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא עמדנו להלחם כנגדם אלא בעבור שמך הגדול שלא יתבזה בגויים וכו' עיי"ש, ולכן תיקנו לומר בעל הנסים ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך והיינו שהרי התפללו בעבור שמו הגדול. ומה שהוסיפו וקדוש הוא עפ"מ דכתיב ביחזקאל (ל"ו כ"ג) וקדשתי את שמי המחולל בגויים. וזהו גם מה דמסיים וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול. ואע"ג דפתח בשם גדול וקדוש מ"מ מסיים רק בלשמך הגדול כי גבי תפילה כתיב (תהילים ע"ו ב') נודע ביהודה אלקים בישראל גדול שמו ודרשוהו בבמדב"ר פי"ג ס"ד על תפילה שאמרו שם בכל מקום שישראל עומדים ומתפללים מתגדל שם ה' בגויים

עיי"ש. (נדפס בטעמא דקרא)

ופינו את היכלך וטיהרו את מקדשך.

וּפְנֵנו אֶת הַיְכָלְךָ. וְטִיְהַרוּ אֶת מִקְדָּשְׁךָ. וְהַדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחִצְרוֹת קְדֻשָּׁךְ. וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יָמֵי חֲנֻכַּת אֱלֹהֵינוּ. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

פינו את היכלך מעבודה זרה, וטיהרו את מקדשך היינו שהטבילו את כל הכלי שרת שנטמא שראויין להטבילם, עיין ע"ז נ"ב ב'. (נדפס בטעמא דקרא)

והדליקו נרות בחצרות קדשך. נשאלתי הרי המנורה היתה בהיכל וחצר היינו העזרה כמ"ש בזבחים נ"ו ע"ש. ואפשר מפני שהיו טמאים לא רצו לשהות הטומאה במקדש (עי' סוף עירובין) דקי"ל טומאה דחוי' בצבור וכמה דאפשר למעט ממעטין לכן הוציאו המנורה לחוץ ושם הדליקוה (דכשר כה"ג כמ"ש רמב"ם פ"ט מבי"מ ה"ז) ואח"כ הכניסוה דלוקה וזהו והדליקו בחצרות. אמנם עיקר הקושיא ל"ק דמצינו חצר דחנוכה על ההיכל ועל ק"ק עי' יחזקאל מ"ד ברש"י פסוק י"ז ופסוק י"ט ובמצודות שם, מיהו התוס' בזבחים ל"ב ב' ד"ה שחידשו כ' דחצר היינו עזרת נשים ע"ש. (נדפס בטעמא דקרא)

מה ששואלים למה לא נזכר נס פך השמן בעל הנסים, נ' דחיוב הודאה אינו אלא על דבר שיש לנו טובה מזה כמו יצי"מ שאלמלי לא הוציא הרי אנו ובנינו כו' וכן נס פורים שאילו היו נהרגין ח"ו גם אנו לא היינו וכן נס חנוכה אם היו ח"ו מעבירין אותן על דת אבל על נס שהי' רק טובה לאבותינו נהי דשייך פרסומי ניסא אבל לא מצינו חיוב הודאה ע"ז כמו בסוכות שהושיב הקב"ה את אבותינו בסוכות לא מצינו הודאה ע"ז אף דעיקר חג הסוכות הוא לפרסם נס זה לפי שזה הי' רק טובה להם ולנו אין הנאה מזה וכן בנס פך השמן הי' רק להם תועלת שיקיימו המצוה שבוע קודם ולכן לא נזכר זה בעל הנסים.

וזהו שאומרים ולעמך ישראל עשית כו' כהיום הזה היינו שגם היום יש לנו תועלת מזה, ומה שמוסיים והדליקו נרות בחצרות קדשך זהו גמור סיפור מעשה כיבוש המלחמה שגמרו עד שבאו לביהמ"ק וטיהרוהו והדליקו בו [וכן מבואר בהדיא במ"ב סי' רי"ח סקט"ז שאין מברכין על נס שנעשה לאבותיו אא"כ נולד אחר הנס שגם הוא שותף באותו הנס ע"ש]. ועוד י"ל דבאמת זה מרומז במ"ש להשכיחם תורתך דטימאו כל השמנים והם היו אוכלים חולין על טהרת הקודש ובמילא לא יכלו לאכול השמנים שהיו טמאים וזה גרם להם לשכחת התורה דשמן זית גורם זכרון כמ"ש בהוריות ז"ג ב' (וכמש"כ לעיל בד"ה להשכיחם). (נדפס בטעמא דקרא)

מעוז צור ישועתי. זה
הקב"ה, לך נאה לשבח
למעוטי מאי, למעוטי ע"ז
כהגוים, תכון בית תפלתי
הוא ביהמ"ק, ושם תודה
נזבח, צ"ע הא תודה זובחין

מַעוֹז צוֹר יִשׁוּעָתִי. לָךְ נָאֵה לְשִׁבְחָתְךָ. תִּכּוֹן בֵּית תִּפְלֵתִי. וְשָׁם תִּתְּנֶה נְזֻבָּתִי. לְעֵת תִּבְחִין מִטְּבִיחָתְךָ. מִצָּר הַמְּנַבְּחָתְךָ. אֲזַי אֶגְמָר. בְּשִׁיר מִזְמוֹר. חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ:

בחצר שהיא קק"ל, וי"ל דושם אין הכוונה ממש ושם אלא במקום ההוא.

[ר"ל, בעל הפייט כתב דלכשיבנה בית המקדש נקריב שם קרבן תודה להודות להקב"ה לבדו, שהוא מושיענו צור מעוזנו (תהלים ל"א ג'), וביאר רבנו שליט"א, דהכוונה שנקריב בעזרה ולא בהיכל, כדתנן בזבחים נ"ה א' התודה ואיל נזיר קדשים קלים שחיתתן בכל מקום בעזרה, והרמב"ם בפ"ה ממעשי הקרבנות ה"ד פסק דבדיעבד אם שחטן בהיכל כשר, אבל לכתחילה מקום הקרבת התודה הוא בעזרה דהיינו בחצר המקדש].

מצר המנבחה, למה נקט מנבח ככלב, מפני שבלשון יוונית קורין לכלב למס (שבת ס"ג א') מלמד שהיוונים אויבים אכזרים ככלבים.

[ר"ל, למה בחר הפייטן לקרוא ליוונים "צר המנבח", דאיתא במס' שבת כל המגדל כלב בתוך ביתו מונע חסד מתוך ביתו שנאמר למס מרעהו חסד ובלשון יוונית למס היינו כלב, ומפרש המהרש"א דהדרך להעמיד הכלב בפתח הבית לשמור שלא יכנסו אנשים, ובכך מונע את העניים מלהכנס לביתו, ובמגילת אנטיכוס מבואר מאכזריות היוונים הנוראה, שגזרו על ישראל לעקור דלתותיהם כדי שלא יוכלו לקיים חיי צניעות ודרך התורה והמצוות, והסתובבו ככלבים עזי נפש בפתחי בתי ישראל לקיים גזירתם, ולכן כינה אותם הפייטן צר

רַ עֹזֹת שְׁבָעָה נַפְשֵׁי. בְּיַגֹּן כַּחַי פְּלָה. תֵּי מְרָרוּ
בְּקוֹשֵׁי. בְּשַׁעֲבוֹד מַלְכוּת עֲגָלָה. וּבְיָדוֹ
הַגְּדוּלָה. הוֹצִיא אֶת־הַסְּגָלָה. חֵיל פְּרָעָה. וְכָל־
זָרְעוֹ. יָרְדוּ כָּאֶבֶן בְּמַצוֹלָה:

דְּבִיר קָדְשׁוֹ הֵבִיאֲנִי. וְגַם שֵׁם לֹא שָׁקַטְתִּי.
יום ונינוה נהפכת נבהל פרעה ונוכר מה עשו לו כדאי בפרדר"א אך חזר בתשובה של רמי'
כמ"ש בסנהדרין.

המנבח ככלב].
חיל פרעה וכל זרעו
ירדו כאבן במצולה.
אבל פרעה עצמו ניצול
כדאי במדרש שברח
לנינוה ומלך שם ולכן
כשיונה בא ואמר עוד מ'
יום ונינוה נהפכת נבהל פרעה ונוכר מה עשו לו כדאי בפרדר"א אך חזר בתשובה של רמי'
כמ"ש בסנהדרין.

[ר"ל, למה אמר חיל פרעה וכל זרעו ירדו כאבן, ופרעה עצמו היכן היה, איתא בפרקי
דר"א בפרק מ"ג רבי נחוניא בן הקנה אומר תדע לך כח התשובה בא וראה מפרעה
מלך מצרים שמרד בצור עליון הרבה מאד וכו' וחזר בתשובה שנא' מי כמכה
באלים ה', והצילו הקב"ה מבין המתים וכו', והלך ומלך בנינוה וכו' וכששלח הקב"ה
ליונה להנבא עליה להחריבה שמע פרעה ועמד מכסאו וכו' ולאחר ארבעים שנה
שבו למעשיהם הראשונים הרבה עד מאד ונבלעו כמתים בשאול תחתיות כו'
עיי"ש].

דביר קדשו הביאני. היינו הבית שני ודביר כולל ביהמ"ק, ובשביל הדברות שלא שמרתי
הגלני.

[דביר קדשו הביאני, וגם שם לא שקטתי, ובא נוגש והגלני כי זרים עבדתי, ומבאר
רבנו שליט"א, דאמנם דביר היינו בית המקדש כדכתיב בתהלים כ"ח ב' בנשאי ידך

אל דביר קדשך, אך
כאן כוונת הפייטן
לרמז כי הסיבה שבא
נוגש והגלני הוא שלא
שמרתי הדברות, והכי
קאמר, דביר קדשו
הביאני, היינו, כדי
לשמור הדברות הביאני
לבית המקדש, וגם שם
לא שקטתי ולא שמרתי אותם, ועל כן בא נוגש והגלני, כי זרים עבדתי].

וּבֹא נוֹגֵשׁ וְהַגְּלִנִי. כִּי זָרִים עֲבַדְתִּי. וַיִּין רַעַל
מְסַכְתִּי. כְּמַעַט שְׁעַבְרְתִּי. קִץ כְּבֵל. זָר כְּבֵל.
לְקִץ שְׁבָעִים נוֹשְׁעֵתִי:

כְּרוֹת קוֹמַת בְּרוּשׁ, בְּקֶשׁ. אֲנִי בֶן הַמְּדַרְתָּא.
וְנִתְיַתָּה לֹא לְפַח וּלְמוֹקֵשׁ וְנִגְאוֹתוֹ נִשְׁבַּתְתָּה.
רֹאשׁ יְמִינִי נִשְׂאֵרְתָּ. וְאוֹזְבִּי שָׁמוֹ מְחִירְתָּ.

כרות קומת ברוש בקש אנני בן המדרתא. הוא המן שמדד עצמו על גובה העץ כדאי'
במדרש והתאים למדתו, וכוונתו ה' שיראה את מרדכי תלוי על העץ תוך סעודתו וישמח
בסעודתו, ונהפך עליו שהראה עליו גם הנה העץ ומיד תלוהו עליו.

[כוונת רבנו שליט"א למה שכתב בטעמא דקרא על מגילת אסתר, דהמן העמיד העץ
קודם, כי רצה שכאשר ישב לסעודת אחשורוש יראה את מרדכי תלוי עליו וכך תהיה
הנאתו שלמה, ולבסוף זה גרם לו שיתלו אותו, כיון שכשחזר אחשורוש בכעסו מגינת
הביתן וראה את המן נופל על המיטה אשר אסתר עליה, אמר לו חרבונה גם הנה העץ אשר
עשה המן וגו', והראה לאחשורוש את העץ, ומיד אמר תלוהו עליו, ואם לא היה רואהו
למול עיניו, יתכן שעד שהיה חושב בלבו איך להענישו היתה דעתו מתקררת עליו, וזה
היתה מפלתו].

רַב בְּנָיו. וְקִנְיָיו. עַל הָעֵץ תְּלִיתָ:
יְוֹנִים נִקְבְּצוּ עָלָיו. אֲזֵי בַיָּמֵי חֲשָׁמְנִים.

**רוב בניו וקניניו על
העץ תלית. לכאן הרי
היו לו ר"ח בנים ולא תלו
אלא י', וי"ל דה"ק רוב**

החשובים שבבניו כמ"ש רש"י, [ובדרך צחות: למה לא תלו את כולם, תי' הרב דפורים כדי שהחזן לא יחנק].

[במ"ב סי' תר"צ סקנ"ד הביא דברי המהרי"ל בשם הרוקח, דאלו העשרה בנים שנתלו, כל אחד מהם הי' שר על חמש מאות, ושאר בניו היו פשוטים, עיי"ש, ולכך תלו את עשרת החשובים מבניו וזהו רוב בניו דהיינו החשובים מבניו].

**יוונים נקבצו עלי' אזי בימי חשמנים וכו', ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים. יון הוא
הבן הרביעי של יפת שהוליד שבעה בנים כמפורש בפ' נח, ושמן הוא הששי משבעת
המינים, א"כ נשאר שנים יתרים על היוונים, וזהו ומנותר קנקנים מהשנים היתרות נעשה נס
לישראל.**

[ר"ל, דשבעת המינים שנשתבחה בהם א"י, הם כנגד שבעת בני יפת, שלעת"ל יבואו כל בני יפת להלחם בישראל, ויפלו כולם על הרי ישראל כמבואר ביחזקאל ל"ח ביום בוא גוג, והכתוב אומר, יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם, ומבואר בגמ' יומא י' ע"א אע"פ שיפת אלקים ליפת, שכורש מלך פרס שהיה מבני יפת בנה בית שני, אעפ"כ לא שרתה שכינה אלא בבית ראשון שבנה שלמה המלך שהיה מבני שם, והנה תירס שהוא פרס היה השביעי בבני יפת, ויוון היה הרביעי בבני יפת, והיוונים ביקשו לבטל עבודת המקדש שבנו הפרסיים, וטימאו את השמנים, שהם השישי משבעת המינים, והקב"ה עשה לנו נס להחזיר עבודת

**בית המקדש ע"י המין
השישי, וגבר על הבן
הרביעי של יפת, וזהו
ומנותר קנקנים היינו משני המינים הנותרים כנגד בני יפת נעשה נס לבני ישראל שהם
כשושנה בין החוחים].**

**ופרצו חומות מגדלי. הנה ד' חומות היו לביהמ"ק כמפורש ברמב"ם פ"א מביה"ב ה"ד, והם
פרצו כל הד' חומות ונכנסו בקה"ק, ולכן מנותר קנקנים שנתחייבו בד' מחיצות הנ"ל, נעשה נס
לישראל שנמשלו לאבנים שנצלו עיי"ז והדליקו נרות בשירים.**

[שהיוונים פרצו י"ג פרצות בחומה, וכשגברו בני חשמונאי ונצחום גדרו את הפרצות, וטיהרו את המקדש, כמבואר במגילת אנטיוכוס, ואז הדליקו נרות, כי עבודת ביהמ"ק טעונה מחיצות, ומבאר רבנו שליט"א, דהפיטן רמז לזה, באומרו ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים, דבזכות הנרות שהיו צריכים להדליק במנורה, נעשה נס לישראל שנמשלו לאבנים, כדכתיב בחלום יעקב ויקח מאבני המקום ואמרו במד"ר י"ב אבנים לקח כנגד י"ב שבטי ישראל, ונזדמנו להם אבנים לתקן הפרצות בחומה שפרצו היוונים, ועיי"כ יכלו להדליק נרות בשיר והלל].

**בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים. כבר תמהו כל הגדולים הרי יום ראשון הי' בו
להדליק וא"כ לא הי' נס אלא ז' ימים ולמה קבעו ח' ימים, ועיין מה שתירצו, וי"ל שעל זה בא
לתרץ כאן, בני בינה הם הסנהדרין, חששו לזוגות שלא תשלוט עיה"ר לכן קבעו שיר ורננים
שהן ג"כ זוגות ומדה כנגד מדה ינצלו מעיה"ר של זוגות.**

בִּינָה. יְמֵי שְׁמוֹנָה. קָבְעוּ שִׁיר וְרַנְנִים:
יְשׁוּפָה זְרוּעַ קַדְשֶׁךָ. וְקָרַב קִין הַיְשׁוּעָה. נִקְּם
נִקְּמָה דָם עֲבָדֶיךָ. מֵאֲמֹת הַרְשָׁעָה. כִּי
אֲרַכָּה לָנוּ הַיְשׁוּעָה. וְאִין קִין לִימֵי הַרְעָה.

[ר"ל, דכוונת הפייטן ליישב, איך תקנו להדליק ח' נרות בח' ימים ולא חששו לזוגות, דהרי היה אפשר לתקן רק ז' נרות לז' ימים, כי

ביום הראשון לא היה נס לכאורה, וזהו שאמר, שהסנהדרין תקנו שתי תקנות שהם שיר ורננים, שזה הלל ועל הנסים, שהם ג"כ זוגות, כדי להציל מהזוגות של ח' הנרות לח' הימים].

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים. נ' דשיר היינו הלל כמ"ש השיר יהי לכם כליל התקדש חג דנדרש על הלל (פסחים צ"ה ב'), ורננים הוא תפלת על הנסים כמ"ש רננו צדיקים בה' וכאן אמרי' מסרת רשעים ביד צדיקים. (נדפס בטעמא דקרא)

כי ארכה לנו הישועה. בגיטין פ"ח ב' מהרה דמרי עלמא תתנ"ב הוא, ובעוה"ר אין קץ לימי הרעה, הרעה הוא ר"פ, תוריד ר"פ מתתנ"ב הרי תקע"ב הרי חוזר לימי עלומיו ואין לדבר סוף וזהו כי ארכה לנו הישועה.

[ר"ל, דהקב"ה רוצה לגאלנו מהרה, ו"מהרה" דמרי עלמא תתנ"ב שנה כמבואר בגמ' גיטין פ"ח ע"ב, אך מתארכת לנו הישועה מפני הרעות שאנו עושים רח"ל שהם ר"פ שנים כמנין "הרעה", ושוב אנו צריכים להמתין עוד ר"פ שנים להשלים לתתנ"ב. וזהו כוונת הפייטן, מפני כי אין קץ לימי הרעה, לכך ארכה לנו הישועה. ואפשר להוסיף, דהנה "מהרה" הוא תתנ"ב שנים, ואמר הפייטן, כי ארכה "לנו הישועה" שהוא בגימטריא

תפ"ב, משום שאין קץ | **דחה ארמוץ. בצל צלמוץ. והקם לנו רועה**
"לימי הרעה" שהוא
שכעה:

בגימטריא ש"ע, והיינו,

שאם תחסר ש"ע מתתנ"ב ישאר תפ"ב, והוא נפלא].

א. **מְזֻמָּר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד: ב. אַרְוֹמְמָךְ יִהְיֶה כִּי דְלִיתָנִי וְלֹא שְׂמַחַת אֵיבִי**

א. מזמור שיר חנכת הכית לדוד. ע"י בפי' הגאון מלבי"ם ז"ל שתמה שלא נזכר כלל כאן

מחנכות הבית בכל המזמור, רק הודאה על חולה שנתרפא, ונראה שיתבאר ע"פ המדרש (אגדת בראשית פרק ל"ח), "ג שנה עשה דוד חולה ומוטל במטה, וז' כרים היו מחליפים מתחתיו בכל יום ממה שהיו ממסין, שנאמר יגעתי באנחתי אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה, אלו י"ג שנים שהיה מתייסר בשביל שעשה אותו מעשה, וכל שונאיו היו אומרים, אימתי הוא מת, זה שנאמר אויבי יאמרו מתי ימות ואבד שמו, עד שבקש רחמים מלפני הקב"ה ואמר לפניו, רבש"ע העמידני בשביל ביהמ"ק שמסר לי שמואל הנביא, אלא בבקשה ממך תן לי קימיאטון (חוזק) שאעמד מן המטה הזה, ואשלים להם מגילת בנין ביהמ"ק, שנאמר ואתה ה' חנני ואקימוני ואשלמה להם, הקימוני מן המטה ואשלים להם מגילת ביהמ"ק, מיד שמע הקב"ה את תפלתו, ועמד מן המטה, שנאמר ויקם המלך דוד על רגליו, והיכן אדם עומד, לא על רגליו, אלא שנרפא ונעשה בריא ועמד ברגליו, מאחר כל אותן השנים, ומסר להם מגילת הבית עכ"ל, והנה רש"י פי' שדוד אמר מזמור זה שיאמרוהו בשעת חנוכת הבית, ונראה שאמרו בזמן שמסר להם מגילת ביהמ"ק, והוא הודאה על שהעמידו הקב"ה מחליו, וע"ז מדבר כל המזמור, דו"ק ותשכח. (טעמא דקרא)

ב. **אַרְוֹמְמָךְ ה' כִּי דְלִיתָנִי. פִּירֵשׁ בְּשִׁבְלִי נִפְתַּח דַּלְתוֹת הַהֵיכָל, [פִּי, כְּשִׁבְנָה שְׁלֹמָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּדֹאִיתָא בְּשַׁבַּת ל' א'], וּלְכֹאֲרָה לִפְיִי הוּ"ל לְכַתּוּב כִּי דַלְתוֹתַי, [לְשׁוֹן דַּלְתוֹת], וּלְפִי כִּי דַלִּיתָנִי הוּא מַלְשׁוֹן דַּלּוֹת, כִּי ע"י שֶׁהֵייתִי דַל לֹא נִתְקַנְאוּ אוֹיְבֵי בִי, וְלֹא שְׂמַחַת אוֹיְבֵי לִי, וְעֵינָי נִיצַלְתִּי מֵעֵין רַעָה, [וְהִקְבָּה מַחַל לִי עַל אוֹתוֹ עוֹן, וְהוֹדִיעַ זֶה כְּשֶׁפָּתַח דַּלְתוֹת הַהֵיכָל בְּשִׁבְלִי].**

ג. **ה' אֵלֶיךָ שׁוֹעֲתִי אֵלֶיךָ וְתִרְפָּאֵנִי. פִּירֵשׁ הִיא סְלִיחַת עוֹן, וּלְפָנֶיךָ לְמָה נִכְתָּב לְשׁוֹן רְפוּאָה, [וְעֵי' מִשׁ"כ בִּפְסוּק א'], וְעוֹד יִלְפֵ' ע"פ הַגְּמ' בְּסִנְהֶדְרִין ק"ז א' שֶׁשָּׁה חֲדָשִׁים נִצְטַרַע דוֹד וּפִירְשׁוּ הִימָנוּ סִנְהֶדְרִין, וְאוֹיְבֵינוּ אִמְרוּ מִתִּי יָמוּת, וְע"י תְּפִילְתּוֹ רִיפְאוּ הַקָּב"ה.**

ד. **ה' הַעֲלִיתָ מִן שְׂאוֹל נַפְשִׁי תַּחְתִּית. פִּירֵשׁ סְבוֹר הֵייתִי שְׂאוֹן לִי חֶלֶק לְעוֹה"ב עַל עוֹן בַּת שֶׁבַע, וּלְפָנֶיךָ א"כ לְמָה נִקְטַל לְשׁוֹן שְׂאוֹל, וּי"ל דִּהְיוֹנָה לְהַגְהִינָם הַנִּקְרָא שְׂאוֹל תַּחְתִּית, כְּדַכְתִּיב בְּפ' הָאוֹזֵינוּ (דְּבָרִים ל"ד כ"ב) וְתוֹקֵד עַד שְׂאוֹל תַּחְתִּית, וְכִיּוֹן שֶׁהֵעֲלִיתָ נַפְשִׁי מֵהַגְהִינָם, אֲנִי יוֹדֵעַ שִׁישׁ לִי חֶלֶק לְעוֹה"ב.**

ה. **זָמְרוּ לַה' חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזִכְרֵךְ קִדְשׁוֹ. יִלְפֵ' הֵיכֵן מִצִּינוּ שֶׁהַחֲסִיד צָרִיךְ לְזַמֵּר, וְלִמָּה לְהוֹדוֹת רַק לְזִכְרֵךְ קִדְשׁוֹ, וּי"ל דְּדוֹד הַמֶּלֶךְ נִקְרָא חֲסִיד, כְּדֹאִיתָא בְּבִרְכוֹת ד' א' אִמְרַן דוֹד וְכִי לֹא חֲסִיד אֲנִי, וְנִקְרָא ג"כ נְעִים זְמִירוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּמ"ש בְּשְׂמוּאֵל ב' רִישׁ פֶּרֶק כ"ג, וְלִכּוֹן אִמְרַן [זָמְרוּ לַה' חֲסִידָיו] שֶׁהַחֲסִיד צָרִיךְ לְזַמֵּר, [וְלִהְיוֹדוֹת עַל שֶׁהִקְבָּה זִכְרֵךְ אֶת קְדוּשָׁתוֹ, כְּמִשׁ"כ (תְּהִלִּים פֶּרֶק ק"ה פְּסוּק מ"ב) כִּי זָכַר אֶת דְּבַר קִדְשׁוֹ אֶת אֲבֵרָהּ עֲבָדוֹ].**

ו. **כִּי רָגַע בְּאִפּוֹ חַיִּים בְּרִצּוֹנִי. מָהוּ רָגַע בְּאִפּוֹ חַיִּים בְּרִצּוֹנִי, יִלְפֵ' כִּי רָגַע הוּא א' מָה רִיבּוֹא וְשִׁמְנַת אֲלָפִים וְשִׁמְנָה מֵאוֹת וְשִׁמְנָיִם וְשִׁמְנָה בְּשַׁעָה, כְּדֹאִיתָא בְּבִרְכוֹת ז' א', [וּמַהְכָּא יִלְפִינָן הַתָּם דִּהִקְבָּה כּוּעַס כְּבִיכּוֹל רָגַע אֶחָד בְּיוֹם], וְהִנֵּה "חַיִּים" בְּגִי' כ"ח ו"רִצּוֹן" בְּגִי' שְׁמ"ו הִי**

בְּכִי וְלִבְקָר רִנָּה: ז וְאֲנִי אִמְרֵה־נִי בְשִׁלּוּי בָּל
אֲמוּט לְעוֹלָם: ח יְהוָה בְּרִצּוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה
לְהַרְרֵי עוֹז הַסְתַּהַרְתָּ פְּנֵיךָ הַיְיָרֵנִי נִבְהַל:
ט אֲלִיךָ יְהוָה אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶרְתַּחֲנֶן:

ביחד שע"ד, חסר א'
לשע"ה, וזהו בערב ילין
בכי, ואין ביניהן אלא רגע
א', ולזה בבוקר מיד ילין
רינה, [רבנו מבאר כוונת
המשורר, דאע"פ ד"רגע"

באפו, שהקב"ה כועס רגע אחד, הרי בשאר הזמן "חיים ברצונו", שהקב"ה ברצונו חונן ומעניק חיים ברוב חסדיו, ולכך, אפי' אם "בערב ילין בכי", הרי הוא רק רגע אחד, (שהוא לפי הגמ' בברכות הנ"ל, אחד מחמשים ושמונה אלף, שמונה מאות שמונים ושמונה חלקים בשעה, ולהרמב"ם בפ"י מקה"ח ה"א, הרגע הוא אחד משמונים ושנים אלף, ושמונים חלקים בשעה), ותיכף "ולבוקר רינה", מכל החסדים והטובות שהקב"ה מעריך עלינו].

ז. ואני אמרתי בשלוי כל אמוט לעולם. ולמה אמרתי בשלוי כל אמוט לעולם, [למה הוצרכת לומר כך], והרי יפה שתיקה לחכמים כמ"ש בפסחים צ"ט א', וי"ל כי אמרתי [בלבי] כל אמוט לעולם, ואוכל לתקן מה שקלקלתי.

ח. ה' ברצונך העמדת להררי עוז. יל"פ למה קרא להר עוז, כי ההרים הגבוהים לא הגיע המבול עליהן, וזה מראה עוז ה', שברא הרים גבוהים כאלו בעולם, [ולכן מברכין עליהם עושה מעשה בראשית, כדתנן בריש פרק הרואה (ברכות נ"ד ע"א)].

ט. אליך ה' אקרא ואל ה' אתחנן. למה הוצרך לקריאה ותחינה, וי"ל כי בתחילה קורין ואח"כ מבקשים, כי כך הוא דרך כבוד לדבר אל המלך, [וכדאייתא ביומא ד' ע"ב ויקרא אל משה וידבר, למה הקדים קריאה לדיבור לימדה תורה דרך ארץ שלא יאמר אדם דבר

לחבירו אלא אם כן
קורוהו וכו'].

י. מה בצע בדמי.
[ויל"פ על דרך הדרוש]
למה צריך את דמי,
וקאמר, ברדתי אל
שחת, היינו לקיים מצוות

י. מה בצע בדמי ברדתי אל שחת היודך עפר
היגיד אמתך: יא שמע יהוה וחנני יהוה היה
עזר לי: יב הפכת מספדי למחול לי פתחת
שקי ותאזרני שמחה: יג למען יזמרך כבוד
ולא ידם יהוה אלהי לעולם אודך:

כיסוי הדם בעפר, והקב"ה מקיים כל התורה כולה, [וזהו המשך הפסוק, היודך עפר, היינו שהעפר מודה על שמקיימים בו מצוות, היגיד אמתך, שהוא התורה שנצטוונו בתורה על כסוי הדם בעפר].

יא. שמע ה' וחנני. למה מגיע לי שהקב"ה ישמע אלי, ולזה קאמר וחנני, כי עני ואביון אנוכי, והקב"ה שומע אל אביונים ומרחם עליהם, ועוזר להם.

יב. הפכת מספדי למחול לי. ולמה הפכת מספדי למחול, וי"ל פתחת שקי ותאזרני שמחה, ובזכות שמחת התורה ה' עזרני, [ונהפך ההספד למחול].

יג. למען יזמרך כבוד. ויל"פ איך הכבוד יכול לזמר [הרי אין לו קול], ולזה אמר ה' אלוקי לעולם אודך, [כוונת רבנו לבאר, שהכבוד הוא הנשמה, והיא אינה מפסקת לרגע מלהודות לך, כמו שאמר, ולא ידום], ובזכות זה זכיתי לכל טוב, כך הקב"ה יזכנו לימות המשיח בקרוב.

